

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ

РЕКОМЕНДАЦІЙНІ РОЗ'ЯСНЕННЯ

21 серпня 2025 р.

Київ

№ 9-pp

Щодо застосування законодавства про захист економічної конкуренції органами місцевого самоврядування під час організації поховання померлих, створення ритуальної служби та взаємодії з іншими суб'єктами господарювання

- (1) Антимонопольний комітет України (далі – Комітет) надає ці Рекомендаційні роз'яснення відповідно до пункту 13 частини третьої статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», частини шостої статті 4 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон) з метою однакового застосування законодавства про захист економічної конкуренції.
- (2) Ці Рекомендаційні роз'яснення визначають підходи, які рекомендується застосовувати органам місцевого самоврядування під час забезпечення діяльності з поховання померлих у частині створення ритуальної служби та діяльності інших суб'єктів господарювання.

I. Загальні положення

Аналіз впливу дій (бездіяльності) органів місцевого самоврядування на конкуренцію

- (3) У частині першій статті 5 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» передбачено, зокрема, що Антимонопольний комітет України здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, законів України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», цього Закону, інших законів та нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цих законів.
- (4) Відповідно до пункту 1 статті 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
- (5) Згідно зі статтею 6 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» Антимонопольний комітет України і його територіальні відділення становлять систему органів Антимонопольного комітету України, яку очолює Голова Комітету.

- (6) Відповідно до абзацу третього статті 1 Закону економічна конкуренція (конкуренція) – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.
- (7) Згідно із частиною другою статті 4 Закону суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію.
- (8) Відповідно до частини першої статті 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» органи влади, органи місцевого самоврядування беруть участь у розробленні та реалізації конкурентної політики, взаємодіють з Антимонопольним комітетом України в питаннях розвитку конкуренції, розроблення регіональних програм економічного розвитку та інформують Антимонопольний комітет України про виконання заходів, пов'язаних з реалізацією конкурентної політики.
- (9) Відповідно до частини четвертої статті 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані погоджувати з Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями проекти нормативно-правових актів та інших рішень, які можуть вплинути на конкуренцію, зокрема щодо створення суб'єктів господарювання, встановлення і зміни правил їх поведінки на ринку, або такі, що можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції на відповідних ринках, а також одержувати дозвіл Антимонопольного комітету України на концентрацію у випадках, передбачених законом.
- (10) Отже, законодавством про захист економічної конкуренції передбачається взаємодія між органами Комітету й органами місцевого самоврядування з метою розвитку та підтримки конкуренції.
- (11) Під час здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції органи Комітету виявляють, що в окремих випадках дії або бездіяльність органів місцевого самоврядування можуть негативно впливати / впливають на конкуренцію, зокрема можуть містити ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції і, як наслідок, *призводити до негативних наслідків, зокрема, для споживачів*.
- (12) Так, згідно з пунктом 3 статті 50 Закону порушенням законодавства про захист економічної конкуренції є антиконкурентні дії органів місцевого самоврядування.
- (13) Згідно із частиною першою статті 15 Закону антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю є прийняття будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції.

- (14) Крім того, дії (бездіяльність) органів місцевого самоврядування *можуть призводити до порушень законодавства про захист економічної конкуренції, а також створювати умови для таких порушень (легітимізувати їх)* з боку суб'єктів господарювання й органів адміністративно-господарського управління та контролю.
- (15) До порушень законодавства про захист економічної конкуренції, визначених у статті 50 Закону, належать також:
- зловживання монопольним (домінуючим) становищем (пункт 2);
 - вчинення дій, заборонених згідно із статтею 17 цього Закону (пункт 7).
- (16) У свою чергу, вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема у вигляді антиконкурентних дій органів місцевого самоврядування (частина третя статті 15 Закону) і зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку (частина третя статті 13 Закону), забороняється та тягне за собою відповідальність згідно із законом (стаття 51 Закону).
- (17) З урахуванням вимог законодавства про захист економічної конкуренції органам місцевого самоврядування забороняється вчиняти дії (бездіяльність), які можуть мати негативний вплив на конкуренцію, причому перелік таких дій (бездіяльності) не є вичерпним.
- (18) Встановлення органами Комітету факту завдання шкоди конкуренції антиконкурентними діями (бездіяльністю) не є необхідним. Достатнім є високий ступінь імовірності настання антиконкурентних наслідків за результатами управлінських рішень, дій (бездіяльності) органів місцевого самоврядування.

Законодавство у сфері надання ритуальних послуг

- (19) До основних нормативно-правових актів, які регулюють сферу надання ритуальних послуг, належать:
- Закон України «Про поховання та похоронну справу»;
 - наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства «Про затвердження нормативно-правових актів щодо реалізації Закону України «Про поховання та похоронну справу»» від 19.11.2003 № 193, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 08.09.2004 за № 1110/9709, яким затверджено:
 - Типове положення про ритуальну службу в Україні (далі – Типове положення);
 - Необхідний мінімальний перелік окремих видів ритуальних послуг;
 - Необхідний мінімальний перелік вимог щодо порядку організації поховання і ритуального обслуговування населення;
 - Порядок утримання кладовищ та інших місць поховань;
 - Єдина методика визначення вартості надання громадянам необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг, реалізації предметів ритуальної належності, затверджена наказом Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 19.11.2003 № 194, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 18.03.2004 за № 338/8937.
- (20) Закон України «Про поховання та похоронну справу» визначає загальні правові засади здійснення в Україні *діяльності з поховання померлих*, регулює відносини, що виникають після смерті (загибелі) особи, щодо проведення процедури поховання, а також встановлює гарантії належного ставлення до тіла (останків, праху) померлого та збереження місця поховання (преамбула).

- (21) Відповідно до статті 1 Закону України «Про поховання та похоронну справу» поховання – діяльність відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у межах повноважень, визначених цим Законом, а також суб'єктів господарювання, спрямована на:
забезпечення належного ставлення до тіла (останків, праху) померлого (далі – тіла);
забезпечення права громадян на захоронення їхнього тіла відповідно до їх волевиявлення, якщо таке є;
створення та експлуатацію об'єктів, призначених для поховання, утримання і збереження місць поховань;
організацію і проведення поховань померлих та/або загиблих (далі – померлих);
надання ритуальних послуг, реалізацію предметів ритуальної належності.
- (22) У статті 2 Закону України «Про поховання та похоронну справу» визначено, що ритуальні послуги – послуги, пов'язані з організацією поховання та облаштуванням місця поховання (абзац двадцять третій).
- (23) Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства, в межах своєї компетенції забезпечує формування державної політики у сфері поховання (пункт 1 частини другої статті 8 Закону України «Про поховання та похоронну справу»).
- (24) У частині п'ятій статті 8 Закону України «Про поховання та похоронну справу» передбачено, що *органи місцевого самоврядування* та їх виконавчі органи в межах своєї компетенції, зокрема:
- 1) вирішують відповідно до закону питання про відведення земельних ділянок для організації місць поховання, крім випадків, передбачених статтею 23¹ цього Закону;
 - 2) забезпечують будівництво, утримання в належному стані та охорону місць поховання, крім випадків, передбачених статтею 23¹ цього Закону;
 - 3) *створюють ритуальні служби*;
 - 5) здійснюють контроль за дотриманням законодавства стосовно захисту прав споживачів у частині надання суб'єктами господарювання ритуальних послуг та реалізацією ними предметів ритуальної належності.
- (25) Для організації (утворення), будівництва, утримання в належному стані та охорони місць поховання сільські, селищні, міські ради можуть створювати спеціалізовані комунальні підприємства (частина шоста статті 8 Закону України «Про поховання та похоронну справу»).
- (26) Згідно зі статтею 9 Закону України «Про поховання та похоронну справу» *ритуальні служби – спеціалізовані комунальні підприємства, що створюються органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом, з метою здійснення організації поховання померлих і надання ритуальних послуг, передбачених необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг, реалізації предметів ритуальної належності, передбаченим пунктом 2 частини другої статті 8 цього Закону.* Ритуальні служби можуть також надавати ритуальні послуги, не передбачені необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг та реалізації предметів ритуальної належності, виготовляти предмети ритуальної належності. Тарифи щодо оплати таких послуг та предметів ритуальної належності встановлюються в межах, визначених законодавством, виконавчим органом сільської, селищної, міської ради.
- (27) Згідно з пунктом 1 Типового положення, затвердженого з метою реалізації Закону України «Про поховання та похоронну справу», ритуальна служба в Україні відповідно до Закону України «Про поховання та похоронну справу» – це *спеціалізоване комунальне*

підприємство, що створюється органом місцевого самоврядування в порядку, установленому Законом.

- (28) Відповідно до пункту 2 Типового положення ритуальна служба у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України «Про поховання та похоронну справу», іншими законами України, нормативно-правовими актами, що приймаються на виконання законів України, а також цим Положенням.
- (29) Згідно з пунктом 3 Типового положення ритуальна служба здійснює організацію поховання померлих і надання ритуальних послуг відповідно до статей 9, 10, 12 Закону України «Про поховання та похоронну справу».
- (30) Відповідно до пункту 4 Типового положення основними завданнями ритуальної служби в Україні є:
здійснення організації поховання померлих і надання передбачених необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг та ритуальних послуг, не передбачених цим переліком, а також реалізація предметів ритуальної належності.
- (31) Відповідно до статті 10 Закону України «Про поховання та похоронну справу» надання ритуальних послуг відповідно до необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг, передбаченого пунктом 2 частини другої статті 8 цього Закону, здійснюється *ритуальними службами або за договором суб'єктами господарювання інших форм власності*. Вартість таких послуг встановлюється в порядку і в межах, встановлених законодавством, виконавчим органом сільської, селищної, міської ради. Надання ритуальних послуг, не передбачених зазначеним переліком, а також виготовлення предметів ритуальної належності здійснюється за цінами, встановленими за згодою сторін.
Надання ритуальних послуг та виготовлення предметів ритуальної належності здійснюється з дотриманням вимог норм і правил, встановлених законодавством.
- (32) У статті 12 Закону України «Про поховання та похоронну справу» визначено, що особа, яка зобов'язалася поховати померлого, на підставі свідоцтва про смерть звертається згідно із статтею 8 цього Закону *до сільського голови або ритуальної служби* з приводу укладення відповідного договору-замовлення на організацію та проведення поховання. Ця особа має право вибирати виконавців послуг *серед суб'єктів господарської діяльності, які уклали договори із сільським головою або ритуальною службою* про надання цих послуг (частина перша статті 12).
Ритуальні послуги надаються за плату згідно з договором-замовленням, крім випадків, передбачених законом (частина друга статті 12).
Виконавець може надавати ритуальні послуги, визначені необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг. Цей перелік затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства (частина третя статті 12).
Суб'єкти господарювання можуть самостійно на підставі звернення осіб, які зобов'язалися поховати померлого, виготовляти та реалізовувати предмети ритуальної належності, якщо вони відповідають вимогам нормативно-правових актів та затвердженій вартості, де це передбачено законодавством (частина четверта статті 12).
- (33) До Необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг належать:
1. Оформлення договору-замовлення на організацію та проведення поховання.
 2. Оформлення свідоцтва про поховання.

3. Копання могили (викопування могили ручним або механізованим способом, опускання труни з тілом померлого в могилу, закопування могили, формування намогильного насипу та одноразове прибирання території біля могили).

4. Монтаж та демонтаж намогильної споруди при організації підпоховання в існуючу могилу.

5. Кремація тіл померлих.

6. Поховання та підпоховання урни з прахом померлих у колумбарну нішу, в існуючу могилу, у землю.

7. Зберігання урн з прахом померлих у крематорії.

8. Організація відправлення труни з тілом чи урни з прахом померлого за межі України.

9. Запаювання оцинкованої труни.

10. Замощення урни з прахом померлого в колумбарну нішу.

(34) Згідно із частиною першою статті 23 Закону України «Про поховання та похоронну справу» для розміщення місця поховання рішенням уповноваженого органу в установленому законом порядку відповідному спеціалізованому комунальному підприємству, установі, організації в постійне користування надається земельна ділянка.

(35) У статті 25 Закону України «Про поховання та похоронну справу» передбачено, що після здійснення поховання померлого виконавцю волевиявлення померлого або особі, яка взяла на себе зобов'язання поховати померлого, як користувачу місця поховання (користувачу місця родинного поховання) *спеціалізованим комунальним підприємством* (а в разі його відсутності – виконавчим органом сільської, селищної, міської ради) *видається відповідне свідоцтво*, зразок якого затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства (частина третя).

На могилах (місцях родинного поховання) можуть встановлюватися намогильні споруди, склепи за індивідуальним замовленням у межах, встановлених для могили (родинного поховання). *Встановлені намогильні споруди, склепи реєструються спеціалізованим комунальним підприємством* (а в разі його відсутності – виконавчим органом сільської, селищної, міської ради) у книзі обліку намогильних споруд, форму якої затверджує центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства (частина п'ята).

(36) Відповідно до частини першої статті 27 Закону України «Про поховання та похоронну справу» кожне *поховання та перепоховання померлих реєструється спеціалізованим комунальним підприємством* (а в разі його відсутності – виконавчим органом сільської, селищної, міської ради), державною установою або державним підприємством, що належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни (у разі поховання на Національному військовому меморіальному кладовищі), у книзі реєстрації поховань померлих, форма якої встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства.

(37) Згідно з пунктом 5 Типового положення ритуальна служба відповідно до покладених на неї завдань *зобов'язана:*

укладати договори-замовлення на організацію та проведення поховання (далі – договір-замовлення);

організовувати поховання померлих згідно з договорами-замовленнями;

створювати рівні умови для поховання померлого незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак;
 розширювати номенклатуру ритуальних послуг для громадян з різними фінансовими можливостями;
 у разі відсутності на ринку послуг регіону необхідної Замовнику ритуальної послуги - забезпечувати надання цієї послуги власними силами;
 забезпечувати конфіденційність інформації про померлого;
 організовувати виконання роботи з благоустрою місць поховань відповідно до кошторису;
 забезпечувати функціонування місць поховань відповідно до порядку, визначеного відповідним виконавчим органом сільської, селищної та міської ради, згідно зі статтею 23 Закону України «Про поховання та похоронну справу»;
 безоплатно виділяти місця для поховання померлого чи урни з прахом померлого на кладовищі (у колумбарії);
 реєструвати поховання та перепоховання померлих у Книзі реєстрації поховань та перепоховань;
 видавати користувачу місця поховання свідоцтво про поховання;
 видавати на замовлення громадян довідки про наявність поховання померлого на кладовищі в зазначеному населеному пункті;
 реєструвати намогильні споруди в Книзі обліку намогильних споруд;
 у разі осквернення могил, місць родинного поховання, навмисного руйнування та викрадання колумбарних ніш, намогильних споруд та склепів готувати та подавати до виконавчого органу відповідної сільської, селищної чи міської ради відповідний акт про суму та характеристику збитку;
 на підставі договору-замовлення забезпечувати безперешкодний доступ на територію кладовища (крематорію) *суб'єкта господарської діяльності* (далі – виконавця послуг), з яким укладено договір про надання ритуальних послуг;
 здійснювати інші функції відповідно до Закону України «Про поховання та похоронну справу».

- (38) Відповідно до пункту 6 Типового положення *ритуальна служба забезпечує у доступному для огляду місці, у якому проводиться оформлення замовлень на організацію та проведення поховання померлого, надання замовнику наочної інформації стосовно: виконавців послуг, з якими укладені договори про надання послуг, їх адреси та режиму роботи;*
 переліку ритуальних послуг із зазначенням вартості, особливостей та термінів виконання замовлення;
 необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг із зазначенням вартості, особливостей та термінів виконання;
 необхідного мінімального переліку вимог щодо порядку організації поховання та ритуального обслуговування населення;
 порядку утримання кладовищ, а також інших місць поховань;
 вимог щодо утримання та охорони місць поховань;
 реєстрації поховань померлих та перепоховань;
 організації поховань за рахунок державного та місцевого бюджету;
 пільгового обслуговування населення (витяги з положень Закону України «Про поховання та похоронну справу», інших нормативно-правових актів);
 режиму роботи організації, що виплачує допомогу на поховання, відповідно до чинного законодавства України;
 режиму роботи та номерів телефонів місцевих органів виконавчої влади та територіального органу у справах захисту прав споживачів;

книги заяв, пропозицій та скарг.

- (39) Згідно з пунктом 8 Типового положення *ритуальна служба забезпечує укладання договорів із суб'єктами господарювання в такому порядку:*
- 8.1. Суб'єкт господарювання (далі – СГ), що виявив бажання працювати на ринку ритуальних послуг, має подати до територіальної ритуальної служби відповідну заяву щодо укладання договору про надання ритуальних послуг на ім'я її керівника та долучити до заяви (засвідчені у встановленому порядку копії) такі документи:
- копію довідки про включення до ЄДРПОУ для юридичної особи або довідки про присвоєння ідентифікаційного номера для фізичної особи;
 - копію свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності;
 - перелік послуг, що пропонуються для надання СГ;
 - режим роботи та номер телефону.
- Протягом 14 робочих днів з дня отримання заяви територіальна ритуальна служба укладає з суб'єктом господарювання договір про надання послуг при наявності всього переліку документів, передбачених цим пунктом. Безпідставна відмова в укладанні договору не допускається, вона повинна бути аргументована.
- 8.2. Договір про надання послуг укладається на термін три роки, але за згодою сторін цей термін може бути іншим.
- При зміні будь-яких відомостей, указаних у документах, що додаються до заяви, СГ повинен у десятиденний термін письмово повідомити про це ритуальну службу. Форма примірної договору про надання ритуальних послуг наведена в додатку.
- (40) Додатком до пункту 8.2 Типового положення затверджено *примірний договір про надання ритуальних послуг*, у якому передбачено, зокрема:
- *права сторін* (пункт 2);
 - *обов'язки сторін* (пункт 3);
 - *відповідальність сторін* (пункт 4).
- (41) Отже, для належного забезпечення діяльності з поховання померлих законодавством про поховання та похоронну справу передбачено створення ритуальних служб, які, у свою чергу, здійснюють допуск інших суб'єктів господарювання на ринок надання ритуальних послуг, передбачених Необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг. При цьому законодавством визначено роль і функції ритуальної служби у забезпеченні діяльності з поховання померлих.

II. Обґрунтування створення ритуальної служби (спеціалізованого комунального підприємства) і забезпечення належної діяльності з поховання померлих

- (42) Органи місцевого самоврядування зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію (частина друга статті 4 Закону).
- (43) Однак не всі дії (бездіяльність) органів місцевого самоврядування повною мірою забезпечують належне формування й функціонування конкурентного середовища, що, як наслідок, зокрема, може негативно вплинути на права (інтереси) споживачів.
- (44) У свою чергу, органи Комітету визначають фактори, які можуть мати / мають наслідком недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції на ринку і, відповідно, можуть негативно вплинути на права (інтереси) споживачів.

- (45) Органи Комітету здійснюють контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у сфері ритуальних послуг (у тому числі в межах розгляду заяв, звернень, скарг, за власною ініціативою тощо).
- (46) Під час здійснення такого контролю було встановлено непоодинокі випадки відсутності створених у населених пунктах України, зокрема в селищах і містах, ритуальних служб. Створення таких служб є вимогою чинного законодавства у сфері поховання та похоронної справи та, у свою чергу, є умовою забезпечення доступу на ринок інших суб'єктів господарювання.
- (47) Слід врахувати, що відповідно до частини першої статті 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та *реальна здатність* територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування *вирішувати питання місцевого значення* в межах Конституції і законів України.
- (48) Частиною першою статті 10 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що *представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування*, визначені Конституцією України, цим та іншими законами.
- (49) Прийняття рішень про *створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств комунальної власності* відповідної територіальної громади є виключною компетенцією сільських, селищних, міських рад (абзац перший пункту 30 частини першої статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).
- (50) Крім того, до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить таке власне (самоврядне) повноваження, як забезпечення утримання в належному стані кладовищ, інших місць поховання та їх охорони, крім випадків, передбачених статтею 23¹ Закону України «Про поховання та похоронну справу» (підпункт 11 пункту «а» статті 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).
- (51) Органами Комітету встановлено факт надання суб'єктами господарювання ритуальних послуг (без укладення договорів про надання цих послуг з органами місцевого самоврядування). В окремих випадках органи місцевого самоврядування самостійно визначали відповідальними за надання таких послуг інших суб'єктів господарювання (фізичних осіб-підприємців тощо), замість ритуальних служб, що створювало бар'єри для доступу на ринок інших учасників.
- (52) З огляду на викладене Комітет звернувся до Міністерства розвитку громад та територій України (далі – Мінрозвитку)¹, яке відповідно до Положення про Міністерство розвитку громад та територій України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 р. № 460, є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства.

¹Лист Мінрозвитку від 02.06.2025 № 13066/25/10-25 (вх. Комітету № 6-09/8435 від 03.06.2025) у відповідь на вимогу Комітету від 26.05.2025 № 130-29.1/09-5798е про надання інформації.

- (53) Зі свого боку Мінрозвитку повідомило Комітет, що надання суб'єктами господарювання ритуальних послуг без укладення договору саме із сільським головою або ритуальною службою про надання цих послуг суперечить законодавству про поховання та похоронну справу (у частині Необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг), пославшись, зокрема, на частину першу статті 12 Закону України «Про поховання та похоронну справу».
- (54) До того ж Мінрозвитку зазначило, що створення ритуальної служби в місті та селищі є саме обов'язком органів місцевого самоврядування.
- (55) Варто зауважити, що органи Комітету під час здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у сфері ритуальних послуг виявили фактичну наявність відповідних комунальних підприємств як із наданням їм статусу ритуальних служб шляхом прийняття органами місцевого самоврядування відповідних рішень, так і без нього.
- (56) Із цього приводу Мінрозвитку повідомило Комітет, що комунальне підприємство може виконувати функції ритуальної служби лише після прийняття відповідного рішення органом місцевого самоврядування про надання йому такого статусу.
- (57) Щодо способу реалізації можливості органів місцевого самоврядування створення ритуальної служби (створення нового підприємства, прийняття рішення про надання статусу тощо), у розумінні законодавства про поховання та похоронну справу, Мінрозвитку повідомило Комітет, що органи місцевого самоврядування можуть створити нове спеціалізоване комунальне підприємство – ритуальну службу з визначеними статутними завданнями щодо надання ритуальних послуг або надати статус ритуальної служби вже існуючому комунальному підприємству відповідним рішенням сільської, селищної або міської ради.
- (58) При цьому з приводу *створення нового комунального підприємства*, враховуючи позицію органів місцевого самоврядування щодо економічної необґрунтованості та практичної недоцільності цього з огляду на невелику кількість населення та незначні державні субвенції, варто зауважити, що законодавством не встановлено спеціальних мінімальних вимог до створення відповідних комунальних підприємств, у тому числі за кошти місцевих бюджетів, які наповнюються, зокрема, за рахунок місцевих податків і зборів, що стосується, наприклад, мінімального розміру статутного капіталу, наявності приміщень, співробітників тощо, як це передбачено для інших суб'єктів господарювання.
- (59) Також законодавством про поховання та похоронну справу, наведеним у розділі I цих рекомендаційних роз'яснень, встановлено особливий статус і роль ритуальної служби в забезпеченні належної діяльності з поховання померлих, що стосується, зокрема, особливих прав та обов'язків, які для органів місцевого самоврядування не регламентовані, а також порядку реалізації їх функцій і допуску інших суб'єктів господарювання на ринок, що забезпечує передбачуваність правовідносин для них.
- (60) Діяльність з поховання померлих органами місцевого самоврядування не у спосіб, передбачений законодавством, створює умови для порушення законодавства про захист економічної конкуренції.
Наприклад, визначення надавачами ритуальних послуг у межах відповідної територіальної громади фізичних осіб-підприємців, а не ритуальних служб, може призводити до створення фактичних перешкод доступу на кладовища та здійснення

діяльності для інших суб'єктів господарювання, а також завищення вартості послуг, що, відповідно, матиме негативні наслідки безпосередньо й для жителів територіальної громади, які будуть позбавлені можливості обирати якісні послуги.

- (61) В умовах конкуренції суб'єкти господарювання змагаються між собою за рахунок власних досягнень за отримання переваг над іншими суб'єктами господарювання в боротьбі за споживачів і не можуть визначати умови обороту товарів на ринку. Споживачі, зі свого боку, мають можливість обирати між кількома продавцями за відповідними якісними та ціновими критеріями.
- (62) Вплив і втручання органів місцевого самоврядування в нормальне функціонування ринкового середовища, зокрема у вигляді бездіяльності, що полягає в незабезпеченні відповідних умов, за відсутності достатніх, належних та обґрунтованих підстав спотворюють дію конкурентних механізмів.
- (63) Ритуальні послуги є *соціально значущими*, а попит на них пов'язаний з *надзвичайними обставинами в житті* людей. Ритуальні послуги є необхідними для споживачів, без них неможливо обійтися, їх змушені купувати за будь-якою ціною та за будь-яких умов і за невеликий проміжок часу.
- (64) За інформацією, розміщеною у відкритому доступі, наявна велика кількість компаній і фізичних осіб-підприємців, видами діяльності яких за КВЕД, що пов'язані з наданням ритуальних послуг (реалізацією предметів ритуальної належності) на всій території України, зокрема, на 21.08.2025 є переважно 96.03 – організування поховань і надання суміжних послуг² – 3 322 (546 юридичних осіб, 2 776 фізичних осіб-підприємців).

III. Рекомендаційні роз'яснення

- (65) Органи місцевого самоврядування з метою дотримання законодавства про захист економічної конкуренції мають забезпечити доступ інших суб'єктів господарювання до надання ритуальних послуг у вигляді створення ритуальних служб – спеціалізованих комунальних підприємств (у містах і селищах) та не вчиняти діянь, які можуть призводити до негативних наслідків для конкуренції.

Голова Комітету

Павло КИРИЛЕНКО

²Цей клас включає:

- поховання та кремацію трупів людей або тварин;
- підготовку тіла для поховання або кремації, бальзамування та надання інших похоронних послуг;
- поховання або кремацію;
- оренду обладнаного місця в ритуальних залах;
- оренду або продаж місць на цвинтарі;
- догляд за могилами та мавзолеями.